

Over de uitleg van uitspraken van de Hoge Raad

Nog een keer over het Spaanse villa-arrest

Ondernemingsrecht 2016/94

Column

In het jaarverslag van de Hoge Raad over het jaar 2015 lees ik dat de Hoge Raad verder is gegaan langs de lijnen die hij in 2013 als strategie heeft uitgezet. Centraal staat daarbij de beantwoording door de Hoge Raad binnen een niet al te lange termijn van rechtsvragen die in de praktijk vaak aan de orde komen. De innovatieve mogelijkheid om prejudiciële vragen te stellen helpt daarbij zeker.¹ De beantwoording van dergelijke rechtsvragen is belangrijk voor de rechtsontwikkeling. Het is ook belangrijk dat de Hoge Raad op gezaghebbende en begrijpelijke wijze antwoorden formuleert op rechtsvragen die in de praktijk leven.² De idee is dat de uitspraken van de Hoge Raad een zodanig antwoord op rechtsvragen geven, dat daarmee niet alleen duidelijkheid wordt geboden voor de beslissing van het berechte geval maar dat de overwegingen ook als richtsnoer kunnen dienen voor andere gevallen. Dit biedt houvast voor de praktijk.³ De Hoge Raad legt de lat hoog, dat is duidelijk. Uitspraken van de Hoge Raad worden in de praktijk doorgegaan van commentaar voorzien. Soms ontstaat verschil van mening over wat de Hoge Raad nu precies bedoeld heeft te zeggen. Een goed voorbeeld is het *Spaanse villa*-arrest van de Hoge Raad.⁴ Ik citeer uit rechtsoverweging 3.4.2:

“Blijkens rov. 4.7.2-4.7.4 heeft het hof immers [eiser] aansprakelijk geoordeeld op de grond dat hij in strijd heeft gehandeld met een op hem persoonlijk rustende zorgvuldigheidsverplichting jegens [verweerder] c.s., en niet op de grond dat hem als bestuurder het verwijt wordt gemaakt dat door zijn onbehoorlijke taakuitoefening de Vennootschap in strijd heeft gehandeld met een op haar rustende zorgvuldigheidsverplichting jegens [verweerder] c.s. Voor een dergelijke aansprakelijkheid van een bestuurder – die niet een tekortschietende of onbehoorlijke taakuitoefening als bestuurder betreft, maar berust op een daarvan losstaande zorgvuldigheidsnorm – gelden de gewone regels van onrechtmatige daad. In het bijzonder is dan niet vereist dat de bestuurder een ernstig verwijt van zijn handelen kan worden gemaakt.” (Onderstrepingen toegevoegd door mij)

Deze uitspraak uit november 2012 heeft in de literatuur tot veel discussie geleid. In september 2014 kwam de Hoge Raad erop terug in het *Hezemans Air/Van der Meer*-arrest.⁵ De Hoge Raad verduidelijkte dat de *Spaanse Villa*-uitspraak geen betrekking heeft op het handelen van de betrokkene als bestuurder, maar op zijn optreden als deskundig bemiddelaar. Het problematische van het *Spaanse villa*-arrest is echter dat door de gehanteerde bewoordingen – in het citaat hiervoor door mij onderstreept – de koppeling wordt gemaakt met het zijn van bestuurder. Hierdoor is denk ik (mede) verwarring ontstaan en is de door de Hoge Raad nagestreefde begrijpelijkheid van zijn uitspraken wat verloren gegaan. Recent heeft Bakels, die het *Spaanse villa*-arrest meeweest – zich in een artikel over deze kwestie uitgelaten.⁶ Ik citeer Bakels:

1 Zie hierover I. Giesen en A.M. Overheul, *Rechtsvorming door prejudiciële vragen aan de Hoge Raad: een tussenstand*, in: R. de Graaff e.a. (red.), *Rechtsvorming door de Hoge Raad*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2016.
2 Zie jaarverslag 2014, p. 4.
3 Zie jaarverslag 2014, p. 4.
4 HR 23 november 2012, NJ 2013/302 (*Spaanse Villa*, ook wel aangeduid als *Van de Riet/Hoffmann c.s.*).
5 HR 5 september 2014, NJ 2015/21.
6 F.B. Bakels, ‘Totstandkoming en uitleg van uitspraken van de Hoge Raad’, in: R. de Graaff e.a. (red.), *Rechtsvorming door de Hoge Raad*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2016, p. 50-53. Uit een noot bij zijn artikel blijkt dat zijn collega’s Numann en Streefkerk commentaar hebben gegeven op een eerste versie van zijn artikel.

“Een voorbeeld waar het mis kan gaan, (...) is het veelbesproken arrest inzake de Spaanse villa. (...). Niets bijzonders allemaal. Maar er zit een adder onder het gras: de Hoge Raad had in punt (ii) mede overwogen dat bij de beoordeling van een dergelijke aansprakelijkheid van een bestuurder de gewone regels gelden. De gecursiveerde woorden, (...), waren in deze context misplaatst. Zij hadden uit zin (ii) moeten worden geschrapt. (...) De cassatierechter heeft dus een fout gemaakt, (...).”

De toelichting van Bakels is naar mijn mening prijzenswaardig.⁷ Ik vermoed overigens dat dit soort gevallen bijna nooit voorkomen. Niet te voorkomen is echter denk ik, ondanks de kwalitatief hoogstaande output van de Hoge Raad, dat de uitspraken van de Hoge Raad soms tot discussie leiden. “Woorden zijn op zichzelf nooit duidelijk”, schreef Paul Scholten al in 1909.⁸ Ik zou daarom bepleiten dat de Hoge Raad zich (nog) actiever opstelt. Mocht de Hoge Raad concluderen dat er in de praktijk behoefte is aan verduidelijking van een standpunt van de Hoge Raad⁹ of beantwoording van een rechtsvraag die in de praktijk leeft, dan zou dat wat mij betreft zo snel en duidelijk mogelijk in een andere uitspraak die ziet op (enigszins) hetzelfde rechtsgebied meegenomen mogen worden als overweging ten overvloede.¹⁰ Zou dit wellicht iets zijn voor het volgende jaarverslag van de Hoge Raad?

7 Onnodig star daarentegen vind ik de zienswijze waarover Corstens recent schrijft. Ik citeer: “Mijn ervaring is dat de Hoge Raad, in geval het gaat om een kwestie waarin recentelijk een nieuw standpunt is ingenomen, ook als er reden zou zijn voor snel omgaan, dit niet pleegt te doen. (...) Er moet eerst flink wat tijd zijn verstreken alvorens een nieuwe lijn weer te verlaten. Dat heeft alles te maken met de stabiliteit van het recht.” Zie G.J.M. Corstens, ‘Rechtszekerheid en rechtsbescherming’, *Weekblad fiscaal recht* 2016/141, p. 920.

8 Zie Paul Scholten, *WPNR* 2058, 1909.

9 Zie bijv. B.F. Assink en A.J.P. Schild in ‘Opnieuw een witte vlek in het Nederlandse personenvennootschapsrecht ingevuld door de Hoge Raad’, *WPNR* (2015) 7070, waarin zij ingaan op r.o. 3.4.7 van het arrest van de Hoge Raad van 13 maart 2015, *RvdW* 2015/410, die op meerdere manieren kan worden uitgelegd.

10 Het HvJ EU past deze benadering al toe, zo lijkt het. Zo verduidelijkte het Hof in het *Cartesio*-arrest van 16 december 2008 (C-210/06) over grensoverschrijdende omzetting het *Sevic*-arrest over grensoverschrijdende juridische fusie van 13 december 2005 (C-411/03). In een overweging ten overvloede bepaalde het Hof: “De zaak waarin het arrest SEVIC Systems is gewezen betrof immers de erkenning, in de lidstaat van oprichting van een vennootschap, van een vestigingshandeling middels een grensoverschrijdende fusie door deze vennootschap in een andere lidstaat.” De Hoge Raad heeft dit incidenteel al wel eens toegepast. Zie voor een voorbeeld de uitspraak van Hoge Raad van 29 november 2002, *NJ* 2004/304. Ik citeer: “Deze met de “omkeringsregel” aangeduide rechtspraak behoeft, blijkens daarover in de doctrine gerezene vragen, verduidelijking. Ter toelichting en uitwerking van deze regel waarvan de toepassing niet is beperkt tot een duidelijk afgebakende groep van gevallen, diene het volgende. (...)”